

u pozorištu, izazvati reakcije u ovdašnjim historiografskim krugovima. Nema sumnje da je R. Vučetić ovom knjigom samo otvorila fenomen cenzure u socijalističkoj Jugoslaviji, a koji zahteva dublja istraživanja, počev od dostupnih arhiva, pa do sve malobrojnijih aktera, savremenika te epohe. Verujemo da će neko od narednih dela dr Vučetić doneti nova saznanja o cenzuri u umetnosti i drugim oblastima jugoslovenskog socijalističkog društva.

Naša najveća zamerka (manje autor-ki, više izdavaču) jeste likovna oprema knjige. Tema knjige je takva da prosto vapi za dobrim ilustracijama kojih ima dostupnih u raznim formama, pogodnim za ilustrovanje ove knjige. Verujemo da će neko od sledećih izdanja knjige biti bolje ilustrovano i na taj način ostvariti još bolju interakciju sa čitaocima. Amerikanizacija, kakvu dočarava Radina Vučetić, vizuelno je poznata savremenicima. Mlađi čitaoci sasvim sigurno bi vizuelizovali ovu temu kroz veći broj ilustracija u knjizi.

Koka-kola socijalizam, Amerikanizacija jugoslovenske popularne kulture šezdesetih godina XX veka jeste privlačna knjiga koja se čita i kao historiografsko delo, ali i kao nostalgičan podsetnik za savremenike jednog vremena. Naš utisak, međutim, prevazilazi zanatski doživljaj i čitanje. Bez sumnje, čitaoci srednje i starije generacije biće inspirisani pojedinim navodima ove knjige za dalje promišljanje ili analizu sopstvenih sećanja na 1960-te godine u Jugoslaviji. Verovatno je ovo jedna od njenih najznačajnijih karakteristika.

Bojan B. Dimitrijević

Mari Žanin-Čalić, ISTORIJA JUGOSLAVIJE U 20. VEKU, Clio, Beograd 2013.

Delo nemačke istoričarke Mari Žanin-Čalić bavi se jugoslovenskom idejom, otelotvorenjem te ideje, njenim trajanjem, turbulentnim krajem i posledicama raspada Jugoslavije – manifestacije ideje koja svoje korene vuče od Berlinskog kongresa 1878. godine, a čiji uticaj se oseća i danas, na početku XXI veka. Bez namere da kritikuje Hobsbau- ma, čiju čuvenu periodizaciju na duži XIX i kratki XX vek ne treba dodatno predstavljati, autorka pokušava da kroz analizu četiri duga strukturalna procesa – nacionalno pitanje, socio-ekonomsku (ne)razvijenost, regionalne razlike i Jugoslaviju u svetskim okvirima – koji nadilaze pomenutu periodizaciju, ponudi sintezu jugoslovenske istorije koja je, po njenim rečima, pisana „bez predrasuda ali ne i bez strasti“.

Dnevno-politička pitanja koja danas opterećuju države-naslednice Jugoslavije – Jugoslavija kao tamnica naroda ili istorijska greška, Jugoslavija kao diskontinuitet u okviru kontinuiteta nacionalnog sazrevanja etničkih zajednica na Balkanu, neizbežnost „večite mržnje“ i odgovornost za krvav raspad Jugoslavije, uloga političkih elita i/ili stranih sila u raspadu Jugoslavije – predstavljaju samo deo motiva za pisanje ove knjige, a tiču se pre svega laičkog auditorijuma koji je zainteresovan za ovu temu. Što se tiče stručne javnosti, glavni motiv je da se ponudi alternativa i kritika tzv. instant istoriografiji koja je plod pretežno stranih autora i koja u poslednje vreme pretenduje da preuzme primat u tumačenju ove kompleksne teme.

Mari Žanin-Čalić se bavi u svom profesionalnom radu pre svega društve-

nom istorijom, sa akcentom na Balkan ali i evropsku politiku prema Balkanu. Ovo dolazi do značaja kada se uzme u obzir da je ova knjiga nastala u okviru projekta *Evropska istorija 20. veka* i da je sama struktura knjige koncipirana tako da prati Jugoslaviju kroz dva okvira – jedan uži, regionalni i lokalni, drugi širi, evropski i svetski. Posebnu težinu knjizi daju takozvane tačke preseka, u kojima se iznose analize društveno-političkih procesa u Evropi i Jugoslaviji radi njihovog poređenja. Za to su uzeta četiri ključna vremenska perioda kao referentne tačke – vreme oko 1900. godine, sredina dvadesetih godina XX veka, period Drugog svetskog rata, šezdesete godine XX veka i vreme posle 1990. godine. Opravdanje za ovakav pristup leži u činjenici da je Balkan deo Evrope i sveta, te da su globalna dešavanja u svetu imala izuzetno veliki uticaj na Balkan i obrnuto.

Ispravno shvativši kompleksnost teme, njenu težinu u današnjoj političkoj situaciji na Balkanu i u Evropi – naročito kada se uzme u obzir da se bliži obeležavanje 100-godišnjice Prvog svetskog rata – autorka je izvanredno uočila da svako pojednostavljeno prikazivanje Jugoslavije ne može ponuditi konstruktivne odgovore na pitanja koja opterećuju region danas, niti dati objektivnu sliku o istoriji Jugoslavije. Zbog toga je i struktura same knjige koncipirana hronološki, kada se radi o istoriji Jugoslavije, ali i dijahrono-sinhrono kada se poredi procesi koji su zahvatili Evropu i Jugoslaviju.

Hronološki gledano, knjiga pokriva period od 1878. godine do danas i po tom principu podeljena je na šest poglavlja, ne računajući uvod, predgovor, završno razmatranje i dodatak. Prvi deo se odnosi na period od 1878. do 1918.

godine kada je došlo do rađanja južnoslovenske ideje i pokreta kao odgovora na okruženje u kome su se stvarali nacionalni identiteti južnoslovenskih naroda. Za tačku preseka uzeta je 1900. godina gde se poredi procesi stvaranja nacionalnih identiteta južnoslovenskih i ostalih evropskih naroda.

Drugo poglavlje obuhvata period kraljevine Jugoslavije (1918–1941), a tri potpoglavlja obuhvataju dva perioda (od 1918. do 1929. i od 1929. do 1941) i jednu tačku preseka koja se bavi dvadesetim godinama XX veka, kada dolazi do sudara modernizacije i tradicionalnog života kako u Evropi, tako i na Balkanu. Doduše, na Balkanu sa određenim vremenskim kašnjenjem u odnosu na Evropu. Sledeće poglavlje se bavi Drugim svetskim ratom i neizbežnim pitanjima okupacije, kolaboracije i otpora koja opterećuju danas podjednako balkanske i evropske zemlje. Iako daje pojedine informacije o primerima kolaboracije i otpora, akcentat poglavlja je pre svega na glavnoj odlici ovog rata – njegovom totalnom karakteru – bez čijeg razumevanja se ne može pravilno shvatiti ni, danas vrlo delikatna, tema o kolaboraciji tj. otporu.

Četvrto i peto poglavlje obuhvataju period republike Jugoslavije, s tim da četvrto poglavlje opisuje vreme od 1943. godine kada počinje proces konsolidacije komunističke vladavine u Jugoslaviji do 1980. i smrti Josipa Broza Tita. Proces koji su obeležili ovaj period i koji su uzeti kao referentna tačka za poređenje sa ostatkom Evrope jesu prelazak sa agrarnog u industrijsko društvo, glavna odlika šezdesetih godina XX veka u Jugoslaviji. Naravno, ovaj proces je u Evropi uveliko bio prisutan u naznačenom periodu. Peti deo analizira krizu socijalističke moderne i ano-

miju koja je zahvatila jugoslovensko društvo osamdesetih godina, a koji su nagoveštavali kraj Jugoslavije.

Šesto, ujedno i poslednje poglavlje, bavi se finalnom dezintegracijom Jugoslavije u periodu od 1991. do 1995. godine kao i posledicama koje je ono ostavilo na društvima koja se smatraju naslednicima ove zemlje. Tačku preseka ovde čini zapravo analiza sveta posle 1990. godine, dakle nakon završetka Hladnog rata, kada dolazi do prestanka bipolarnosti sveta i kada proces industrijalizacije biva zamenjen razvojem tržišta usluga. Ispostaviće se da narodi Jugoslavije nisu shvatili koliko se svet promenio oko njih i koliko ih hronično kašnjenje za svetom čini ranjivim ali i povezanim i zavisnim od globalnog okruženja. Ovo je i danas jedna od glavnih odlika, bolje reći boljka, društava koja su nasledila Jugoslaviju.

Zajednica južnoslovenskih naroda kao istorijska pojava XX veka, kako je to prikazala Mari Žanin-Čalić, ne može biti objašnjena bez da se hronološki zagazi u vreme koje čini poslednje decenije XIX veka, niti da se pravilno razume ako se ne uzmu u obzir četiri duga strukturalna procesa sagledana iz dve perspektive – lokalne i globalne. Iako ova knjiga neće ponuditi jednostavne odgovore na kompleksna pitanja, kojima su ljudi skloni, ona će pružiti čitaocu odmerenu i vešto skrojenu istoriju Jugoslavije koja će dati laičkoj i stručnoj javnosti objektivnan uvid u ovu izuzetno zanimljivu temu ali i vrednosni okvir kada je reč o mnogobrojnoj literaturi koja je napisana o Jugoslaviji, a naročito o njenom raspadu.

Stefan Radojković

PISANA ZAOSTAVŠTINA ACE STANOJEVIĆA. PRILOZI ZA PROUČAVANJE POLITIČKOG DELOVANJA, priredili Ivan D. Potić i Agim J. Januzi, Istorijski arhiv „Timočka krajina“, Zaječar 2013, 377 str.

Istorijski arhiv „Timočka krajina“ iz Zaječara objavio je 2013. godine zbirku dokumenata *Pisana zaostavština Ace Stanojevića. Prilozi za proučavanje političkog delovanja*, koju su priredili Ivan D. Potić i Agim J. Januzi. U pitanju je pokušaj da se ličnost uvaženog srpskog političara Ace Stanojevića približi naučnoj i stručnoj javnosti, da se rasvetli njegova istorijska uloga u političkom životu zemlje i da se podstakne pisanje novih historiografskih radova o domaćim prilikama u drugoj polovini XIX i prvoj polovini XX veka.

Aleksa Aca Stanojević (1852–1947), po zanimanju štampar, vodio je poreklo iz Knjaževca, bio je jedan od osnivača i poznati prvak Narodne radikalne stranke, organizator Timočke bune 1883. godine u Zaječarskom okrugu, poznat kao trezven, taktičan i uman političar odmerenih stavova. Za prvog potpredsednika Narodne radikalne stranke izabran je 1901. i za predsednika naredne godine. Više puta je biran za narodnog poslanika i predsednika Narodne skupštine, a odlikovale su ga dobre organizatorske sposobnosti. Zbog svojih naprednih političkih ideja bio je hapšen i osuđivan, u periodu cepanja radikala ostao je dosledni *pašičevac*, a po smrti Nikole Pašića 1926. godine bio je imenovan za predsednika Glavnog odbora Radikalne stranke. Aca Stanojević nije podržao državni udar kralja Aleksandra I Karađorđevića iz 1929. godine, protivio se režimu monarhodiktature, podržavao je 1935. godine vladu Stojadinović–Korošec–Spaho, dok je po razlazu sa Mila-